

Novotný, František

Lidské rysy Platonova obrazu

In: Novotný, František. *Platonovy listy a Platon*. Brno: Filosofická fakulta, 1926, pp. [95]-100

Stable URL (handle):

<https://hdl.handle.net/11222.digilib/118658>

Access Date: 06. 03. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Lidské rysy Platonova obrazu.

105. Kritika Platonových Listů nikde nebloudila tolik jako tam, kde namítala proti jejich pravosti, že jejich obsah je Platona nedůstojný. Představa o božském Platonu byla příliš silná, aby snesla vedle sebe pomyslení, že Platon měl i takové potřeby a zájmy, které nijak nesouvisely s filosofií ideí. Takovýchto pozemských starostí jest pln list 13; viděli jsme, že to byla příčina, proč ho Ficinus neuznal hodným překladu. A ještě ve 20. stol. odmítá kritik tento list pohoršenou otázkou: „Měli bychom přičítati muži, jako byl Platon, list tak nízkého smýšlení, žebravý list parazita a sykořanty¹?“ A jiný kritik shledáváje důvody pro vyloučení filosofické stati ze 7. listu ukazuje i na místo 7, 345 C, kde Platon sám sebe nazývá „vůdcem a správcem těchto věcí“ (t. j. filosofického poznání), a tvrdí: „quam inepte haec omnia verbis Platone indignissimis expressa sint, luce clarius est.“²

Platonův obraz by byl jistě ochuzen o velmi zajímavé složky, kdybychom k jeho nakreslení neužili toho, co je obsaženo v Listech, a těžili jen z dialogů, jež jsou po této stránce buď mlčelivé nebo, co jest ještě nepřívětivější, mnohoznačné. Na některé z Platonových vlastností, pokud se jeví v Listech, jsme poukázali již v hořejších výkladech; byla to zejména jeho smířlivost a pak odpor ke každému násilí. Zde vybereme z Listů doklady o takových zájmech, které zbožňující kritika, jak jsme viděli, až dosud Platonovi odpírá.

¹ Rudolf Adam, Über die Echtheit der platonischen Briefe. Jahresber. des Falk-Realgymnasiums zu Berlin 1906, str. 28.

² Odau, Quaestionum de septima et octava Platonis epistula capita duo. Diss. v Královci 1906, str. 40.

106. Podle Ústavy 6, 485 E pozná se pravý filosof i podle toho, že nedbá tělesných rozkoší a není milovný peněz, „neboť proč bývají peníze, prostředky k nákladnému životu, sháněny, po tom se sháněti přísluší spíše někomu jinému než tomuto“. Listy ukazují, jak nesprávné by bylo z tohoto místa souditi, že se Platon o peněžní věci vůbec nestaral.

Z Platonovy závěti, jež jest zachována u Diogena Laert. 3. 41—43 a o jejíž pravosti není proč pochybovati¹, je patrné, že Platon měl na konci svého života jisté jmění, ale ne zrovna veliké. Jmění otcovského jistě nezvětšil. Proto je zcela dobře rozuměti tomu, o čem svědčí Listy, že v jistých potřebách užíval peněžní pomoci přátel. Z 13, 361 D n. jest souditi, že Dion hned po prvním seznámení s Platonem přispěl Platonovi penězi na věno jeho neteřím. K tomu lze připojiti zprávu Plutarchovu v životě Dionově 17, že Dion pomohl Platonovi také při choregii tím, že za něj zaplatil všecken náklad na vypravení sboru chlapců. Ale nejvíce se dovidáme o Platonových peněžních starostech z jeho účtování s Dionysiem, obsaženého v 13. listě.

Podle tohoto listu 361 A nn. posílá Platon po svém návratu z druhé sicilské cesty Dionysiovi a jeho rodině různé dárky: Leocharovu sochu Apollona Dionysiovi a jiné dílo téhož umělce Dionysiově ženě; dvanáct džbánek sladkého vína a dva džbány mezu pro děti. Apollona si Dionysios objednal, ale Platon zaplatil z jeho peněz, které mu vyplatil Dionysiův bankéř Leptines, všechny uvedené dárky a kromě toho i jisté dávky, které musil odvésti do obecní pokladny. Zároveň oznamuje Dionysiovi, že užívá jeho peněz zrovna tak jako peněz svých ostatních přátel, ale co možná šetrně a pokud se zdá „nutným nebo spravedlivým nebo slušným“ jak jemu samému tak i tomu, od koho je dostává. Pak vypočítává vydání, která ho čekají: na vybavení deer po zemřelých neteřích, a až zemře jeho matka, na postavení jejího náhrobku. „Jestliže vznikne z cesty k tobě nějaké jiné vydání, buď soukromé nebo ve prospěch obecní pokladny, jest třeba dělati, jak jsem tehdy pravil: já se musím vynasazít, aby to vydání bylo co nejmenší. a co bych nezmohl, připadá zaplatit tobě“ (361 E). Poznáváme, že

¹ C. Ritter, Platon I. 172.

Platon, ještě než odejel ze Syrakus, dohodl se s Dionysiem o tom, jak si bude z jeho athenského deposita vybíratí zálohy na své potřeby. A že Dionysiovy pokladny vskutku šetřil, dokazuje to, že když navrhuje koupiti dcerám Kebetovým na šaty, výslovně praví, že nemají býti z drahé látky amoržské, nýbrž z lacinějšího plátna sicilského (13, 363 A).

Velmi důtklivě domlouvá Platon Dionysiovi 13, 362 A, aby platil včas a přesně své závazky v Řecku, připomínaje mu, že tu jde o věc cti; liknavým placením se zmenšuje úvěr, jak o tom svědčí neochota aiginského Andromeda, věřitele Dionysia I. Vládce má být o všem pravdivě zpravován; nemá dopustit, aby mu byly zatajovány věci pro něj nepřijemné, zvláště ve věcech peněžních. Dionysios sám musí uznati, „že správně činěná a správně placená vydání jsou dobrá věc, jak po jiných stránkách, tak také i pro samo získávání peněz“ (13, 362 D).

Konečně nemalým důkazem Platonova smyslu pro majetek a peníze jest jeho péče — ovšem, jak bylo uvedeno výše, marná —, aby bylo Dionovi zachováno jeho jmění.

107. Jako filosof pokládal Platon matematiku za vědu, která velmi účinně obrací duši od jednotlivých jevů smyslových k myšlení abstraktnímu; zde máme doklady, že jako člověk znal i matematiku užitou. () žebrání zde nemůže býti řečí, zejména když si uvědomíme, že dávati příbuzným i jiným potřebným lidem příspěvky na věno a na hrob náleželo ve starověku k obvyklé dobročinnosti; výmluvný doklad o tom je v Lysiově řeči 19, 59, kde mluvčí hájící svého otce, že si nic nenechal z jmění popraveného Aristofana, dokazuje, co všechno otec vynaložil na leiturgie, a pokračuje: *ἔτι τοίνυν καὶ ἰδίᾳ τισὶ τῶν πολιτῶν ἀποροῦσι συνεξέδωκε θυματέρας καὶ ἀδελφάς, τοὺς δ' ἐλύσατο ἐκ τῶν πολεμίων, τοῖς δ' εἰς ταφὴν παρεῖχεν ἀργύριον. καὶ ταῦτ' ἐποίει ἡγούμενος εἶναι ἀνδρὸς ἀγαθοῦ ὠφελεῖν τοὺς φίλους, καὶ εἰ μηδεὶς μέλλοι εἴσεσθαι.*

108. Jiný význačný rys Platonovy osoby, jejíž poznáváme z Listů, je silné sebevědomí a důrazné hodnocení dobré pověsti. Těm kdo se bojí o Platonovu bezúhonnost, sluší připomenouti, že ctižádostivost nebyla podle antického nazírání úhonou.

Již nahoře jsme uvedli slova listu 7, 345 C, kde se Platon nazývá „vůdcem a správcem“ filosofického poznání. Když mluví

7, 341 D o tom, že nic nepsal o nejvyšších pomyslech filosofických, vyjadřuje své přesvědčení, že kdyby o těch věcech psal nebo mluvil, že by to bylo vyloženo nejlépe.

Abychom dobře rozuměli tomuto sebevědomí, je třeba, abychom je srovnali se sebevědomím Sokratovým. Platon nenáviděl laickou filosofii. Odpornější než duše nefilosofické byli mu ti domnělí filosofové, kteří příliš lehkovážně řešili v řečech i spisech nejvážnější filosofické problémy. A jako se Sokrates povyšoval nad domnělé vědění svým nevěděním, tak se povyšoval Platon nad tyto vykladače filosofie svým mlčením.

V l. 2, 311 E si jest Platon vědom, že měl pověst vynikajícího filosofa, když přišel na Sicilii, ano 310 D předpokládá, že on a Dionysios nejsou neznámi takřka žádnému z Hellenů a že se nemlčí o jejich stycích a nebude se o nich mlčeti ani v budoucnosti. Když se on sešel s Dionysiem, sešla se filosofie a moc; mají-li se oba spojit k součinnosti, jest třeba, aby byla mezi nimi vzájemná úcta, ale tak, že by ji Dionysios prokazoval napřed, aby se v opačném případě nezdálo, že jest filosof oslňován bohatstvím. Vidíme tu sebevědomí filosofovo a zároveň opatrnost; je těžko rozhodnouti, čeho tu je více. Zvláštní sdružení těchto dvou citů je viděti i v listě 11: Platon nechce vyhověti pozvání Laodamantovu a sám podniknout dílo, o které je žádán, protože by ho nebylo důstojno, kdyby se mu to dílo nepodařilo.

109. Péči o dobrou pověst pokládal Platon 2, 311 C za přirozený znak lidí nejušlechtilejších proti lidem nízkým, ano i za důkaz záhrobního života. Srovnáme-li s tímto místem 2. listu Platonova místo v Ciceronových Tusc. 1, 31 n. a 35, vidíme, jak se myšlenka vyjádřená u Platona stručně jako nápad při psaní dopisu dostává u jeho epigonů do pásma důkazů o nesmrtelnosti duše; je při tom arci rozvedena, rozšířena a ovšem také rozmělněna. Sokrates v Apologii neví, zdali bude po smrti spáti spánkem beze snu či žíti dále; také v Menexenu 248 B n. je jen podmuinečně připuštěno, ovšem v rámci fingované řeči cizí, že zemřeli snad mají nějaké počitky o těch, kteří žijí; v Symp. 208 D objevuje Diotima Sokratovi, že šlechtné a veliké činy spojené s osobním neprospěchem, jako byla obět Alkestidina nebo pomsta Achilleova, jsou konány z touhy po posartné pověsti. Ale zde pronáší tuto

myšlenku Platon sám přímo a má pro ni i důkaz: myslím, že i to je jedna složka jeho myšlenkového vývoje.

Ohled na dobrou pověst nutil Platona k třetí cestě na Sicílii, aby mu přátelé nemohli vytýkat, že jeho lehkomyšlností byli uvrženi v záhubu (3. 317 D); stejnou pohnutkou odůvodňuje svůj zájem o podnik Dionův (4. 320 A). Dobré pověsti má dbáti i Dion, když se na něj dívá celý svět (4. 320 D). A když chce Platon silně působiti na Dionysia, snaží se vzbuditi jeho ctizádost. Dobrá pověst, *εὐδοξία*, má býti Dionysiovi pohnutkou, aby se zabýval filosofií; na to upozorňuje Platon Dionysia velmi jasně 2, 312 C „budeš-li mě ctíti a půjdeš-li v této věci napřed, budeš míti pověst, že ctíš filosofii, a již to, že jsi zkoumal i jiné, vynese ti u mnohých chvalnou pověst filosofa“; podobně již 13, 360 E ho vybízí, jak se má dát vyučiti, aby se ve volném čase mohl učit sám a tak se zdokonaloval a zjednával si dobrou pověst. Strach před špatnou pověstí má Dionysia pohaněti, aby příliš nedůvěřoval svým nespolehlivým zpravodajům a správně plnil své peněžité závazky: „neboť to není ani samo o sobě dobré, ani to není nic pěkného pro tvou pověst, aby se zdálo, že je s tebou těžko jednat“ (13. 362 D).

Ctizádost však je ctností jen tehdy, jestliže se usiluje o dosažení cti prostředky mravně dobrými, jestliže to jest *ἡ ἐπὶ τοῖς καλοῖς φιλοτιμία* (4, 320 A). Ze ctizádosti jevíci se sobeckým řevněním nepochází nic dobrého; před takovou ctizádostí Platon varuje Diona 4. 320 E¹.

110. Dobrá pověst je spravedlivá odměna těch, kdo jsou vpravdě řádní a řádné věci konají (4, 320 B). Také tato myšlenka náleží ke složkám Platonova mravního přesvědčení. Užil jí k velebení spravedlnosti již Úst. 10, 613 B n., když uzavíraje veliký kruh svých úvah o této ctnosti ukázal, že spravedlnost a nespravedlnost jest hodnotiti opačně než jak hodnotil na začátku Thrasymachos.

A jako se Platon staral o dobrou pověst svou a těch, na kterých mu záleželo, tak také dbal toho, aby měla dobrou pověst filosofie. V Ústavě 7. 539 B nn. ukazuje příčiny, proč filosofie není u lidí v takové vážnosti, jak by zasluhovala, a žádá, aby se filosofii

¹ Na tento rozdíl upozorňuje Raeder. Rhein. Mus. 61, 1906, 520.

zabývali lidé řádných a ustálených povah. Mnoho si sliboval pro-
čest filosofie od toho, když se jí oddá Dionysios, vládce veliké
říše (2, 312 A); tím těžší bylo jeho zklamání, když se Dionysios
ukázal filosofie nehoden.

Takto se v Listech touha po etí uplatňuje jako velmi silná
pobídka k činnosti, a to i v oboru filosofie. S tím tak docela ne-
souhlasí Úst. 9, 581 C nn., kde jsou lidé děleni na tři druhy, druh
milovný moudrosti, druh toužící po vyniknutí a druh milovný zisku.
Každý z těchto druhů si chválí rozkoš spojenou s dosahováním
toho, za čím který jde, a nestojí o předmět ostatních snah. Tak
i filosof vidí jedinou pravou rozkoš v poznávání pravdy, třebaže
není nezkušený rozkoše, jaká plyne z požívání etí. „vždyť bývá
ctěn od lidu boháč i muž statečný i moudrý“ (582 C). Místa Listů
ukazují, že dobrá pověst může být filosofu nejen bezpečnou prů-
vodkyní, nýbrž i pobídkou a touhou.

O b s a h.

I. Platonovy listy a kritika	3
II. Platon o Athenách	19
III. Platon a Syrakusy	30
1. Dionysios I.	30
2. Mezi Dionysiem II. a Dionem. Po Dionovi	39
IV. Filosofie	59
1. O nejvyšším poznání	59
2. Vedení k filosofii	77
3. Dialog Kratylos a 7. list	86
V. Lidské rysy Platonova obrazu	95

